

INVENTOINTIRAPORTTI

Hikiä (Hausjärvi) - Orimattila

400 + 110 kV voimajohtojen hankealueen arkeologinen inventointi

16.–23.6.2015

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

Vesa Laulumaa

Tiivistelmä

Tutkija Vesa Laulumaa Museoviraston Arkeologisista kenttäpalveluista teki Hikiä – Orimattila välisen 400+110 kilovoltin voimajohtojen hankealueen arkeologisen inventoinnin 16.–23.6.2015. Työn tilaaja oli Fingrid Oyj. Linjojen päätepisteet ovat Hausjärven Hikiän sähköasemalla ja Orimattilan Pennalaan suunnitellulla uudella sähköasemalla. Voimajohdot sijoitetaan pääosin nykyisen 110 kilovoltin voimajohdon paikalle. Lahden tien itäpuolella voimalinja vaatii uuden maastokäytävän ja kolmesta eri linjausvaihtoehdosta on valittu toteutettavaksi vaihtoehto 2A. Inventointiin kuului myös uuden linjan rakentamisen myötä purettavaksi jäävä osuus Lahdentien itäpuolelta Orimattilan Viikariin.

Inventoidulta linjalta ei tunnettu ennestään muinaisjäännöskohteita eikä niitä myöskään inventoinnissa löytynyt. Purettavalla osuudella Porvoonjoen länsipuolella on Hevoskosken kivikautinen asuinpaikka, joka on pienialainen ja jää noin 50 metriä linjan pohjoispuolelle. Inventoinnissa rekisteröitiin yksi rajamerkki, Rajakallio, Mäntsälän ja Hausjärven rajalla, joka on linjan keskikohdasta noin 80 metriä pohjoiseen eikä vaikuta hankkeeseen.

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä

Arkistotiedot

1. Johdanto	1
2. Inventointialue ja sen tutkimushistoria	1
3. Inventoinnin kulku ja tulokset	3
4. Yhteenveto	4
5. Kuvaluettelo	5
6. Lähdeluettelo	5
7. Kohdekuvaukset	7
8. Kuvaliite	13
9. Karttaliite	18

Kannen kuva: Voimajohtolinjaa Rutajärven eteläpuolella Mäntsälässä. Kuva lännestä. (AKDG4268:5)

Arkistotiedot

Tutkimus:	Hikiä (Hausjärvi)–Orimattila 400+110 kV voimajohtojen hankealueen arkeologinen inventointi
Tutkimuksen suorittaja:	Vesa Laulumaa/ Museovirasto, Kulttuuriympäristön hoito-osasto, Arkeologiset kenttäpalvelut
Tutkimuksen tilaaja:	Fingrid Oyj Lökkisepäntie 21 00620 Helsinki
Tutkimusalueen laajuus:	Yhteensä noin 63 km voimajohtojen maastokäytäviä
Kenttätöaika:	16.– 23.6.2015
Löydöt:	-
Valokuvat:	AKDG4268:1-13

Alkuperäinen tutkimusraportti on Museoviraston arkistossa, Sturenkatu 2a, 00100 Helsinki. Kopio on toimitettu työn tilaajalle.

1. Johdanto

Fingrid Oyj suunnittelee 400 + 110 kilovoltin voimajohdon rakentamista Hausjärven Hikiän sähköaseman ja Orimattilan Pennalaan suunnitellun uuden sähköaseman välille. Uusi voimajohto rakennetaan Hikiän ja valtatie 4 (Lahdentie) välillä vanhan linjan paikalle. Valtatie 4 itäpuolella voimajohdolle tarvitaan uusi maastokäytävä Pennalaan asti. Tällä alueella oli kolme eri linjavaihtoehtoa 2A-2C, joista toteutettavaksi valittiin vaihtoehto 2A. Linjan koko pituus Hikiältä Pennalaan on noin 48 km.

Hankkeen ympäristövaikutusten arviointiohjelmaan liittyvissä Museoviraston (MV/159/05.02.01/2014) ja maakuntamuseoiden lausunnoissa, korostettiin arkeologisen inventoinnin tarvetta hankealueella. Fingrid Oyj kilpailutti työn ja valitsi tekijäksi Museoviraston Arkeologiset kenttäpalvelut. Työstä pidettiin aloituspalaveri 29.5.2015. Aloituspalaverissa sovittiin, että lisätyönä inventoidaan myös 110 kilovoltin linjan purettava osuus valtatie 4 itäpuolelta Orimattilan Viikarin sähköasemalle. Inventoinnin kenttätöiden teki tutkija Vesa Laulumaa Arkeologisista kenttäpalveluista 16.–23.6.2015. Työn loppuraportti luovutettiin tilaajalle 11.9.2015.

2. Inventointialue ja sen tutkimushistoria

Uusi voimajohto kulkee Hausjärven, Mäntsälän, Kärkölen ja Orimattilan kuntien alueella. Se alkaa Hausjärven Hikiältä ja päättyy Orimattilan Pennalaan rakennettavaan sähköasemaan. Uusi voimalinja rakennetaan vanhan linjan paikalle Hikiän ja Orimattilan Hennan välillä (vaihtoehto 1), linjan pituus tältä osin on noin 32 km. Hennan alueella vaihtoehtona on myös Hennan kiertäminen eteläpuolitse. Tämä vaihtoehto vaatii noin 3 km pitkän uuden maastokäytävän, mikäli se toteutetaan. Hennasta eteenpäin toteutettavaksi on valittu reitti-vaihtoehto 2A, joka kulkee pääosin valtatie 4 itäpuolella, väistäen itäpuolitse Mustajärven ja Valkeajärven ja jatkuen valtatie 4 tuntumassa Nakarinmäelle, josta se kääntyy kohti Pennalaa. 2A on pituudeltaan 16,8 km. Rakennettavan linjan lisäksi inventoitiin myös purettava voimalinja, pituudeltaan noin 11,5 km, Hennasta Viikarin sähköasemalle. Inventoitujen linjojen pituus yhteensä oli noin 63 km.

Inventointialue. Rakennettava voimalinja sinisellä, purettava osuus punaisella.

Johtoalue on leveimmillään Hikiän sähköaseman läheisyydessä, osuudella 1a-b, jossa se on noin 108 metriä, tämä osuus on pituudeltaan vain 1,1 km. Osuus 1b-c (Hikiän aseman lähestyminen-Halkomäki) on pituudeltaan noin 3,3 km ja johtoalue pysyy ennallaan noin 85 metrissä. Osuudella c-d (Halkomäki-Henna), joka on osuuksista pisin, noin 28 km, johtoalue kapenee neljä metriä molemmin puolin ja on leveydeltään noin 56 metriä. Samoin vaihtoehto 2A:n uuden maastokäytävän voimajohtoalueen leveys on noin 56 metriä.

Inventoitu voimajohtoalue kulkee metsissä ja pelloilla, vesistöjä alueelle ei osu lukuun ottamatta Porvoonjoen ylitystä Orimattilassa. Karkeasti arvioiden johtoalueesta noin 18 km on pelloilla tai aivan peltojen laidoilla, joten suurin osa johdosta, 45 km kulkee metsäalueella. Kokonaiskuvaltaan inventointialueen ympäristö on melko yhdenmukainen. Pellot sijaitsevat yleensä alavilla savikkoalueilla, joita eteläisen Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen alueella on runsaasti. Metsät ovat mäillä ja harjanteilla, jotka ovat usein kallioisia lakiosiltaan ja rinteiltään moreenia. Hiekkaiset alueet ovat melko vähäisiä, Hausjärvellä linjan poikki kulkee Salpausselkä ja Kärkölästä kaakkoon kurottuu toinen hiekkainen harjanne, joka leikkaa voimalinjaa. Vallitseva metsätyyppi on kuivahko kangas mäkien päällä ja rinteillä. Maaperän kosteudesta riippuen on myös kosteampia kuusivaltaisia alueita.

Linja kulkee pääosin noin 80–100 metrin korkeudella merenpinnan yläpuolella (mpy), purettavan linjan itäpäässä Porvoonjoen varrella Orimattilan Viikarissa on alueen matalimmat kohdat, noin 50 m mpy. Jääkauden jälkeisistä Itämeren vaiheista alueella ovat vaikuttaneet Yoldiameri (11590–10800 BP) ja Ancylusjärvi (n. 10800–9000 BP (ks. karttaliite). Alueella on siis potentiaalia varhaisten kivilautisten asuinpaikkojen löytymiseen. Kivikauden pyyntikulttuurien asutuksen jälkiä on myös merenrantavaiheiden jälkeen kuroutuneiden järvien ja jokiuomien rannoilla. Purettavan linjan osan tuntumassa Orimattilan Viikarissa oleva Hevoskosken kivilautinen asuinpaikka on tarkemmin ajoittamatta, mutta sen korkeus 60–64 metriä mpy ja löytöaineisto viittaavat mesoliittisella kivilaudella merenrannalla sijainneeseen asuinpaikkaan.

Pronssi- ja rautakauden arkeologiset kohteet puuttuvat täysin linjan tuntumasta. Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen eteläosat ovat olleet ns. takamaita, eräalueita, joilla ei ole ollut ainakaan laajempia tai vakituisempia asuinpaikkoja. Vesistöjä on myös vähän ja joet sekä harjut ovat toimineet lähinnä kulkuväylinä keskuksista toiseen. Kyläasutusta alkoi syntyä historiallisten lähteiden mukaan vasta 1500-luvulta eteenpäin, todennäköistä asutusta on ollut muutamilla paikoin jo keskiajalta lähtien. Arkeologisia kaivauksia ei näillä historiallisilla tai keskiaikaisilla kylätonteilla ole tehty niiden mahdollisesti pitemmän ja vanhemman asutuksen selvittämiseksi.

Hikiä-Orimattila inventointia sivuavia arkeologisia tutkimuksia on tehty jonkin verran. Hausjärven muinaisjäännösinventoinnin teki Jyri Saukkonen Museovirastosta vuonna 1982 ja jatkoi sitä vuonna 1986 inventoinnin täydennyksellä. Nina Strandberg Museovirastosta inventoi Kärkölen muinaisjäännökset vuonna 2000. Mäntsälän muinaisjäännösinventoinnin teki Tuula Heikkurinen-Montell myös Museovirastosta vuonna 1984. Mäntsälää ja Orimattilaa koskevat myös oikoradan rakentamiseen liittyneet inventoinnit, joita tehtiin Mikroliitti Oy:n toimesta vuonna 2002. Orimattilassa on lisäksi tehty paljon tutkimuksia liittyen erityisesti Lahden kaupungin museon Porvoonjoen asutushistoriaa koskeviin projekteihin 2000-luvun vaihteessa (ks. lähdeluettelo)

3. Inventoinnin kulku ja tulokset

Inventoinnin esivalmisteluissa käytiin läpi aiemmat tutkimusraportit, historiallisen ajan karttamateriaalia, pitäjän historiaa koskevia teoksia sekä muinaisjäännösrekisterin tiedot. Esihistorian osalta tärkein lähdeaineisto on Museoviraston muinaisjäännösrekisteri. Alueiden potentiaalia esihistorian kannalta selvitettiin lisäksi merenrantavaiheita rekonstruoimalla.

Maanmittauslaitokselta saatavissa oleva ilmalaserkeilausaineisto oli myös käytössä inventointia suunniteltaessa. Aineistosta tehdyn korkeusmallin pohjalta tehtiin inventoinnin valmisteluvaiheessa havaintoja mahdollisista anomaliaista eli kohteista, jotka erottuvat kuvissa mahdollisina ihmisen tekeminä rakenteina. Yleensä esimerkiksi tervahaudat, hiilimiilut ja sotahistorialliset kohteet erottuvat tässä aineistossa. Laserkeilausaineiston avulla ei tällä kertaa löytynyt uusia kohteita.

Useimmat aiemmista tutkimusraporteista sivuavat vain hiukan voimalinjaa. Linjan länsipäässä Hausjärveltä Mäntsälään ei ole juurikaan tehty tutkimuksia, joista olisi ollut apua inventoinnissa. Orimattilan alueella on ollut paljonkin Porvoonjoen asutushistoriaan liittyvää tutkimusta ja lisäksi Kerava-Lahti oikoradan alueella, joka kulkee myös valtatie 4 vieressä sen länsipuolella, on tehty arkeologisia inventointeja vuonna 2000.

Historiallisen ajan muinaisjäännöksiä on myös inventoitu Orimattilan alueella, mm. Pennalan kylässä, muualla inventointialueella niihin liittyviä arkeologisia tutkimuksia ei ole tehty, mutta kylien syntyä ja kehitystä on käsitelty paikallishistorioissa, esim. Orimattilan historiassa vuodelta 1987. Keskiaikaisia ja historiallisia kohteita selvitettiin valmisteluissa lähinnä historiallisten karttojen avulla. Pääasiassa käytettiin Kuninkaan kartastoa vuosilta 1776–1805 ja 1800-luvun karttoja, mm. Senaatin kartastoa 1870-luvulta. Maakirjakartat tai isojakokartat eivät ulottuneet linjan takamaille asti. Maankäytön muuttumista seurattiin myös myöhempien pitäjän ja peruskarttojen avulla.

Kartta-analyysi osoitti, että vuonna 1929 käyttöön otettu 110 kilovoltin voimalinja, ns. ”Rautarouva”, johon tämäkin inventointi suurelta osin kuului, oli sijoitettu selkeästi silloisen kyläasutuksen ulkopuolelle. Koska kylät ovat olleet melko lailla samoilla sijoillaan viljelylle otollisilla alueilla jo satoja vuosia, niin historiallisia kohteitakaan ei valmisteluissa havaittu olevan linjan alueella. Vanhoista kylistä voi mainita mm. Hikiän, jossa oli 1560-luvun asutusluettelon mukaan 7 taloa, Rutajärvellä 9 taloa ja Sulkavalla 3 taloa.

Maastotöissä voimalinjan alue käytiin jalkaisin läpi metsäosuuksiltaan alkaen Hikiän päästä. Erityisesti tarkasteltiin kivikautiseen ja historialliseen asutukseen sekä elinkeinohistoriaan liittyviä merkkejä. Kivikautta etsittiin varsinkin hiekkasten rinteiden muinaisilta rantaterasseilta. Useimmiten kuitenkin havaittiin, että topografialtaan ja maaperältään parhaimmat alueet olivat päätyneet maa-aineksenottoon. Historiallisten kohteiden osalta voimalinjan alueelle ei osunut mitään rekisteröitävää, sen sijaan löytyi Mäntsälän ja Hausjärven rajan rajamerkki Rajakallio nimisen kallion laelta, noin 80 metriä voimajohtolinjan keskiosasta pohjoiseen. Maanmittauslaitoksen ilmalaserkeilausaineistossa havaittiin muutamia anomaliaita, jotka tarkastettiin, mutta ne havaittiin pieniksi hiekkakuopiksi tai muiksi moderneiksi kaivannoiksi.

Peltojen kasvukausi oli päässyt juuri vauhtiin inventoinnin alkaessa, joten niihin liittyvät havainnot olivat lähinnä peltojen pientareilla ja ojien leikkauksiin perustuvia eivätkä ne johtaneet uusien muinaisjäännöskohdeiden löytymiseen.

Voimalinjahankkeen alueelta ei tunnettu ennestään muinaisjäännöskohteita, mutta purettavan linjan osuuden tuntumassa Orimattilan Viikarissa on Hevoskosken kivikautinen asuinpaikka. Se sijaitsee pellolla noin

50 metriä voimalinjan pohjoispuolella. Kohdetta ei päästy viljellyn pellon takia lähemmin tutkimaan inventoinnin yhteydessä eikä se ollut tarpeenkaan, sillä se on jo vuoden 2002 kaivauksessa arvioitu noin 30x30 metriä laajaksi. Kohteella ei ole vaikutusta linjan purkuun.

4. Yhteenveto

Kaiken kaikkiaan inventoitu voimalinja osoittautui arkeologisesti köyhäksi. Varhaisen kivikautisen asutuksen suhteen alueella on pientä potentiaalia, mutta kyseisen aikakauden asuinpaikat ovat yleensä pienialaisia ja vaikeasti löydettävissä. Linjan kohdalla useimmat kivikautisen asutuksen kannalta potentiaaliset alueet olivat tuhoutuneet maa-aineksen otossa. Myöhempää esihistoriallista asutusta pronssi- ja rautakaudelta ei alueelta laajemminkaan ottaen tunneta. Inventoinnissa löytyi yksi rajamerkki, jolla ei ole vaikutusta hankkeeseen, kuten ei myöskään ennestään tunnetulla Hevoskosken kivikautisella asuinpaikalla purettavan voimajohdon tuntumassa. Ilmeisesti alue on jäänyt eräalueeksi jo varhaisessa vaiheessa ja on ollut sitä pitkälle historialliselle ajalle saakka, sitä todistaa sekin, että nykyisen Tekemäjärven nimi, valtatie 4 länsipuolella, on 1870-luvun Senaatin kartastossa Takamaanjärvi.

Helsingissä 11.9.2015

Vesa Laulumaa

5. Kuvaluettelo

- AKDG4268:1 Voimalinjaa, osa 1b-c, Hikiältä sähköaseman itäpuolella olevalta mäeltä itään.
- AKDG4268:2 Inventoitava voimalinja alkaa Hausjärven Hikiän sähköasemalta, kuvan oikeassa laidassa. Kuva idästä.
- AKDG4268:3 Voimalinjaa Hikiällä, osa c-d, kuva lännestä.
- AKDG4268:4 Voimalinjaa Salpausselän itäpuolella, kuva lännestä
- AKDG4268:5 Voimalinjaa Mäntsälän Rutajärven eteläpuolella, osuus 1 c-d, kuva lännestä
- AKDG4268:6 Voimalinjaa Mäntsälän Sulkavanjärven pohjoispuolella Ketunnummen rinteessä, osuus 1 c-d, kuva lännestä
- AKDG4268:7 Purettavaa voimalinjaa Orimattilan Viikarin sähköaseman länsipuolella, kuva lännestä
- AKDG4268:8 Orimattilan Hevoskosken kivitieasema jää purettavan linjan pohjoispuolelle, kuva etelästä
- AKDG4268:9 Vaihtoehto 2A kulkee Orimattilassa Porvoonjoen ylitse, kuva lounaasta.
- AKDG4268:10 Vaihtoehto 2A linjaa Orimattilassa Porvoonjoen länsipuolella, kuva lännestä.
- AKDG4268:11 Vaihtoehto 2A kulkee Nikkijärven ja Lahden moottoritien välistä, kuva idästä.
- AKDG4268:12 Rajakallion rajamerkki Hausjärven ja Mäntsälän rajalla Rutajärven kaakkoispuolella. Kuva luoteesta.
- AKDG4268:13 Voimalinjaa Horokalliolta länteen Salpausselän suuntaan, osien 1b-c ja 1c-d taite.

6. Lähdeluettelo

Painetut lähteet

- Alanen, Timo ja Kepsu, Sauli 1989: *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Tampere.
- Keskitalo, Oiva 1964: *Hausjärven historia*. Hämeenlinna. Hausjärven kunta ja seurakunta.
- Penttilä, Antero, Narva Aila ja Hämäläinen, Erkki 1987: *Orimattilan historia I*. Orimattilan kunta.
- Oksanen, Eeva-Liisa 1991: Mäntsälän historia Ruotsin vallan aikana (eli vuoteen 1809). *Mäntsälän historia I*. Mäntsälän kunta.
- Sarvas, Anja 1991: Katsaus Mäntsälän esihistoriaan. *Mäntsälän historia I*. Mäntsälän kunta.
- Virkki, Hanna ja Hokkanen, Kalevi 2007: Kanta-Hämeen muinaisrannat. Itämeren varhaisvaiheiden visualisointi. Geologian Tutkimuskeskus.- Hämeen liitto.

Painamattomat lähteet

- Bilund, Antti 2007: Mäntsälä Tömistö. Arkeologisen kohteen tarkastus. Museoviraston arkisto.
- Heikkurinen-Montell, Tuula 1984: Mäntsälän muinaisjäännökset. Luettelo vuodelta 1984. Museovirasto, esihistorian osasto. Museoviraston arkisto.
- Jussila, Timo 2000: Hausjärven esihistoriallisten muinaisjäännösten inventointi. EU-rakennerahastot. Esihistorian pauloissa –projekti. Riihimäen kaupunginmuseo. Museoviraston arkisto.

- Jussila, Timo 2002: Kerava-Lahti oikoratalinjan muinaisjäännösinventointi keväällä 2002. Mikroliitti Oy. Museoviraston arkisto
- Laulumaa, Vesa 2008: Arkeologinen inventointi Hikiä-Forssa 400+110 kV voimajohtohankkeen alueella. Museovirasto, arkeologian osasto. Museoviraston arkisto.
- Lönnqvist, Kenneth 2000: Porvoonjoen vesistöalue, arkeologinen täsmäinventointi Hollolan, Lahden ja Orimattilan alueella 2000. Lahden kaupunginmuseum. Museoviraston arkisto.
- Poutiainen, Hannu 1998: Porvoonjoen vesistöalue, kivikautisen asutuksen arkeologinen inventointi Hollolan, Lahden ja Orimattilan alueella 1998. Lahden kaupunginmuseum. Museoviraston arkisto.
- Poutiainen, Hannu 2000: Porvoonjoen vesistöalue, kivikautisen asutuksen arkeologinen inventointi Hollolan, Lahden ja Orimattilan alueella 2000. Lahden kaupunginmuseum. Museoviraston arkisto.
- Puotinen, Hannu 2002: Arkeologinen kaavainventointi Orimattilassa. Keskusta-Virenoja-Leitsamaa-Pennala. Lahden kaupunginmuseum. Museoviraston arkisto.
- Saukkonen, Jyri 1982: Hausjärven muinaisjäännökset –luettelo vuodelta 1982. Museovirasto, esihistorian toimisto. Museoviraston arkisto.
- Sepänmaa, Timo 2002: Kerava-Lahti oikoratalinjan historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi heinäkuussa 2002. Mikroliitti Oy. Museoviraston arkisto.
- Sorvali, Eetu, Taipale, Päivi ja Tikka, Esko 2012: Päijät-Hämeen maakuntakaava. Historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi. Lahden kaupunginmuseum. Museoviraston arkisto.
- Strandberg, Nina 2001: Kärkölä inventointi 2001. Museoviraston, arkeologian osasto. Museoviraston arkisto.
- Takala, Hannu 2002: Orimattila Hevoskoski. Kivikautisen asuinpaikan kaivaus. Lahden kaupunginmuseum. Museoviraston arkisto.
- Åberg, Annika 2013: Itämeren ylin ranta Suomessa. Helsingin yliopisto. Geotieteiden ja maantieteen laitos. Geologian osasto.

Internet-lähteet

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto <http://digi.narc.fi>

Heikki Rantatupa, Historialliset kartat <http://vanhakartta.fi>

Maanmittauslaitos. Avoimien aineistojen tiedostopalvelu. <http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata>

Paikkatietoikkuna, <http://www.paikkatietoikkuna.fi>

7. Kohdekuvaukset

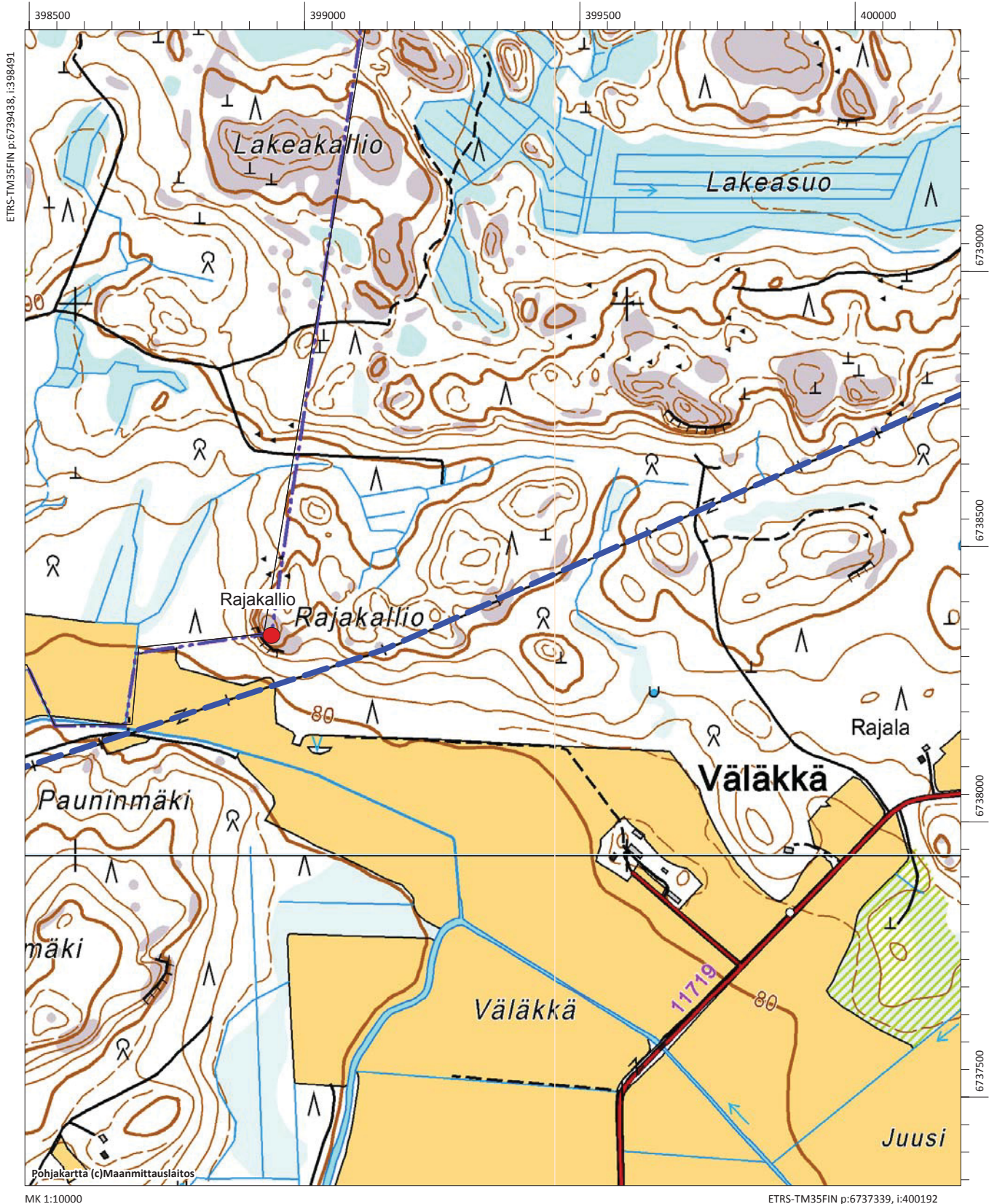
Rajakallio (uusi kohde)

Muinaisjäännöslaji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstunnus:	-
Muinaisjäännöstyyppi:	Kivirakenteet
Tyypin tarkenne:	Rajamerkit
Ajoitus:	Historiallinen
Lukumäärä:	1
TM35-lehtijako:	Karttaa ei saatavissa
Peruskartta:	2133 07 LAPPILA
ETRS-TM35FIN koordinaatit:	N:6738399, E: 399355, Z: 112
Koordinaattiselite:	Rajamerkin gps-koordinaatit
Inventointilöydöt:	-
Digikuvat:	AKDG4268:12
Inventointihavainnot:	Rajamerkki muodostuu kahdesta kivistä, joista toinen on pystyyn käännetty laakakivi (70x50x25 cm) ja toinen on suorakulmainen kapea kivi (60x30x30 cm). Kivet ovat peräkkäin kallion päälle asetettuina noin kaakko-luode suuntaisesti. Rajamerkki on kallion korkeimmalla kohdalla. Kalliolla kasvaa jäkälää ja sammalta sekä muutama kitukasvuinen mänty. Kiviä ympäröis muurahaispesä. Rajamerkki on Mäntsälän ja Hausjärven rajalla, sen ajoittaminen on vaikeaa, luultavasti se on aikaisintaan 1600-luvulta jolloin Hausjärvestä tuli kappeliseurakunta ja Mäntsälästä tuli itsenäinen seurakunta vuonna 1616.
Aiemmat tutkimukset:	
Aiemmat löydöt:	-
Karttaote:	Peruskarttaote 1:10000

Rajakallion rajamerkki Hausjärven ja Mäntsälän rajalla Rutajärven kaakkoispuolella. Kuva luoteesta.(AKDG4268:12)

Mäntsälä Rajakallio, rajamerkki

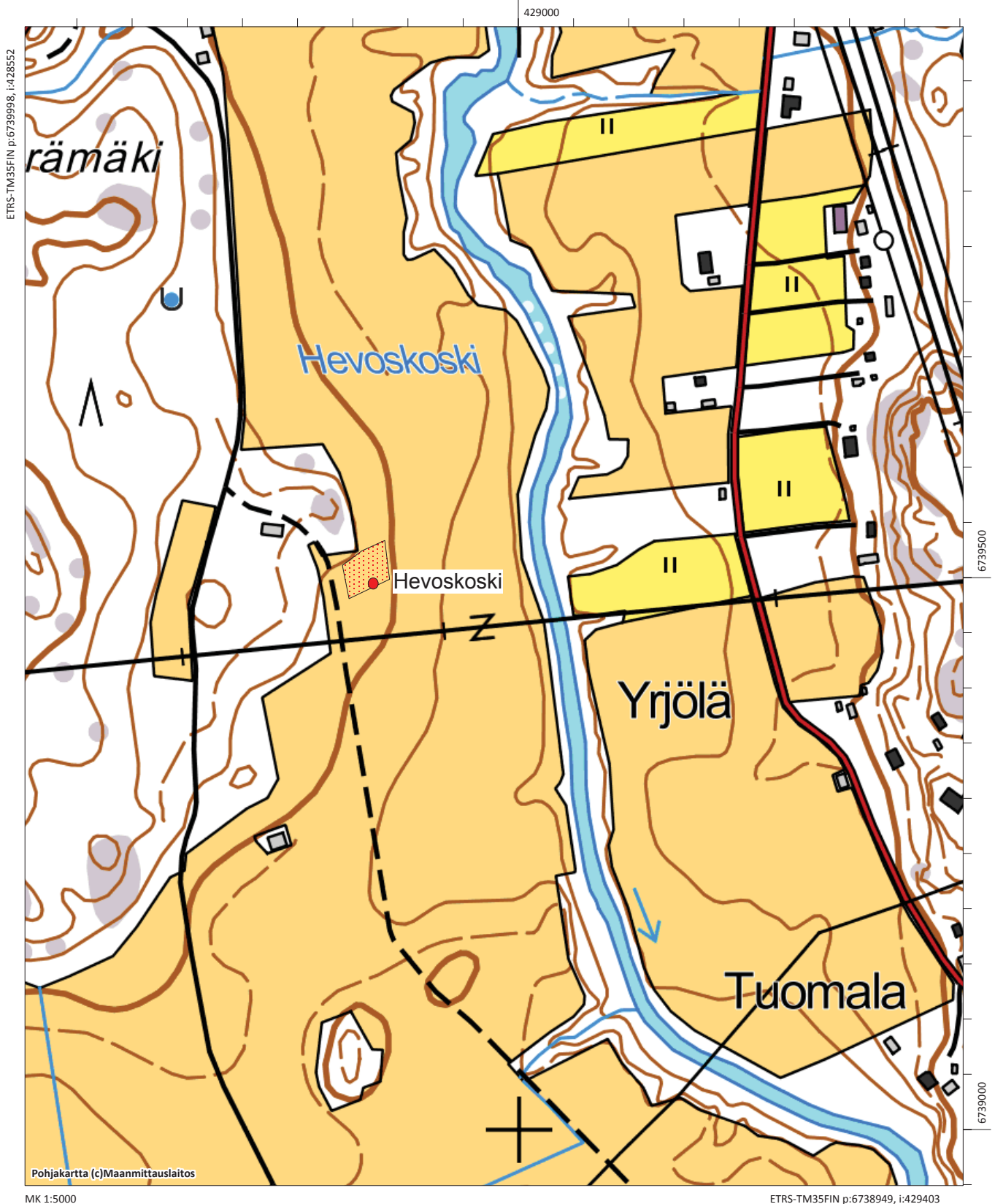
Hevoskoski

Muinaisjäännöslaji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstunnus:	560010041
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyypin tarkenne:	-
Ajoitus:	Kivikautinen
Lukumäärä:	1
TM35-lehtijako:	L4423 ORIMATTILA
Peruskartta:	3111 01 HUHDANOHA
ETRS-TM35FIN koordinaatit:	N: 6739491, E: 428879, Z: 60-64
Koordinaattiselite:	Keskikoordinaatti muinaisjäännösrekisterin mukaan. Vuoden 2015 inventoinnin perusteella koordinaattipiste on ennemminkin kohteen etelärajalla, josta asuinpaikka ulottuu kalliopaljastumaan ja metsäsaarekkeeseen.
Inventointilöydöt:	-
Digikuvat:	AKDG4268:8
Muinaisjäännösrekisterin kuvaus:	Asuinpaikka sijaitsee hietapitoisella peltoalueella Porvoonjoen länsipuolella, 150–200 m joesta länteen. Asuinpaikan länsipuolella on metsäalue, jonka itäreunassa on kalliopaljastuma, mihin pelto ja löytöalue rajoittuvat. Kaivaus- ja pintalöytöjen perusteella pienialainen (n. 30 x 30 m) esikeraaminen asuinpaikka.
Inventointihavainnot:	Kohde tarkastettiin vuoden 2015 inventoinnissa. Tarkempia havaintoja ei tehty, koska pellolla oleva kohde oli viljelyksessä. Takalan kaivauksissa asuinpaikka on rajattu noin 30x30 metrin kokoiseksi, mutta aluerajausta ei ole ollut muinaisjäännösrekisterissä. Rajausta on lisätty kuvauksen liitteenä olevaan karttaotteeseen. Muinaisjäännösrekisterin koordinaattipiste ei ole alueen keskellä vaan lähinnä sen etelälaidassa.
Aiemmat tutkimukset:	Hannu Poutiainen v. 1999, inventointi; Hannu Takala v. 2002, kaivaus
Aiemmat löydöt:	KM 31585:1-9 Asuinpaikkalöytöjä; KM 33183:1–25 Asuinpaikkalöytöjä
Karttaote:	Peruskarttaote 1:5000

Orimattilan Hevoskosken kivikautinen asuinpaikka jää purettavan linjan pohjoispuolelle, kuva etelästä. (AKDG4268:8)

Orimattila Hevoskoski
Kivikautinen asuinpaikka

8. Kuvaliite

Inventoitava voimalinja alkaa Hausjärven Hikiän sähköasemalta, kuvan oikeassa laidassa. Kuva idästä. (AKDG4268:2)

Voimalinjaa, osa 1b-c, Hikiän sähköaseman itäpuolella olevalta mäeltä itään. (AKDG4268:1)

Voimalinjaa Hikiällä, osa c-d, kuva lännestä. (AKDG4268:3)

Voimalinjaa Salpausselän itäpuolella, kuva lännestä. (AKDG4268:4)

Voimalinjaa Horokalliolta länteen Salpausselän suuntaan, osien 1b-c ja 1c-d vaihde. (AKDG4268:13)

Purettavaa voimalinjaa Orimattilan Viikarin sähköaseman länsipuolella, kuva lännestä. (AKDG4268:7)

Vaihtoehto 2A kulkee Orimattilassa Porvoonjoen ylitse, kuva lounaasta. (AKDG4268:9)

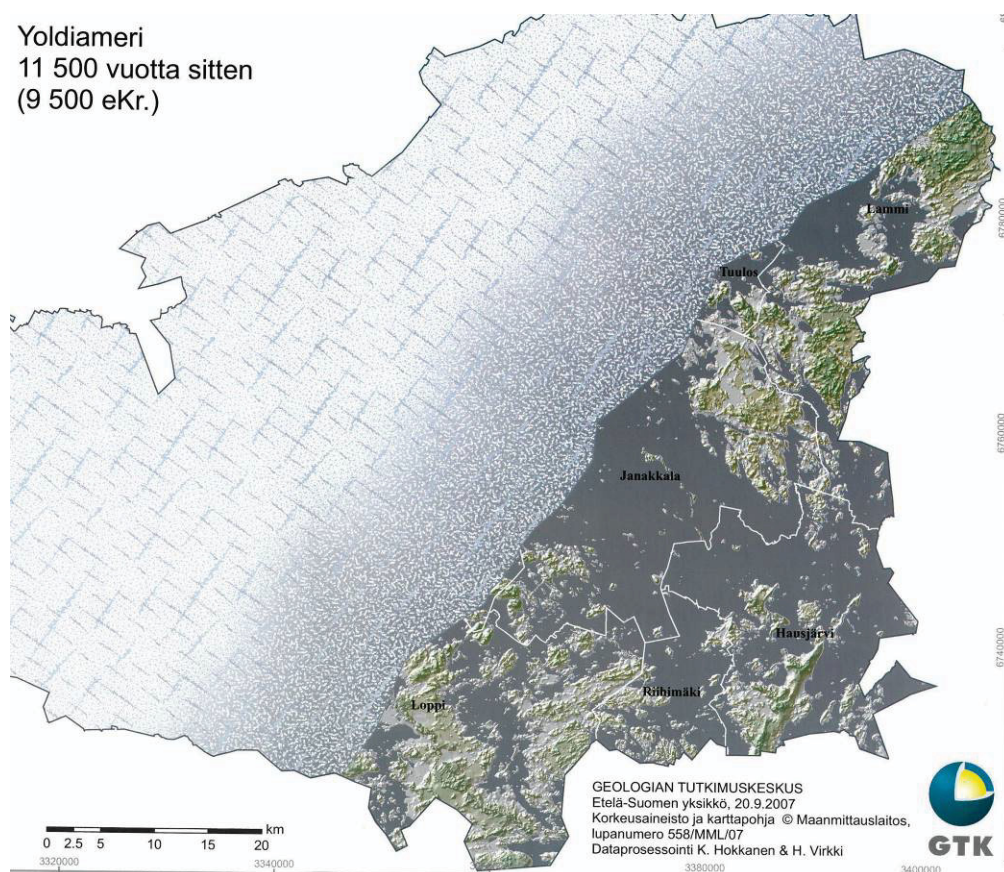
Vaihtoehto 2A linjaa Orimattilassa Porvoonjoen länsipuolella, kuva lännestä. (AKDG4268:10)

Vaihtoehto 2A kulkee Nikkijärven ja Lahden moottoritien välistä, kuva idästä. AKDG4268:11

9. Karttaliite

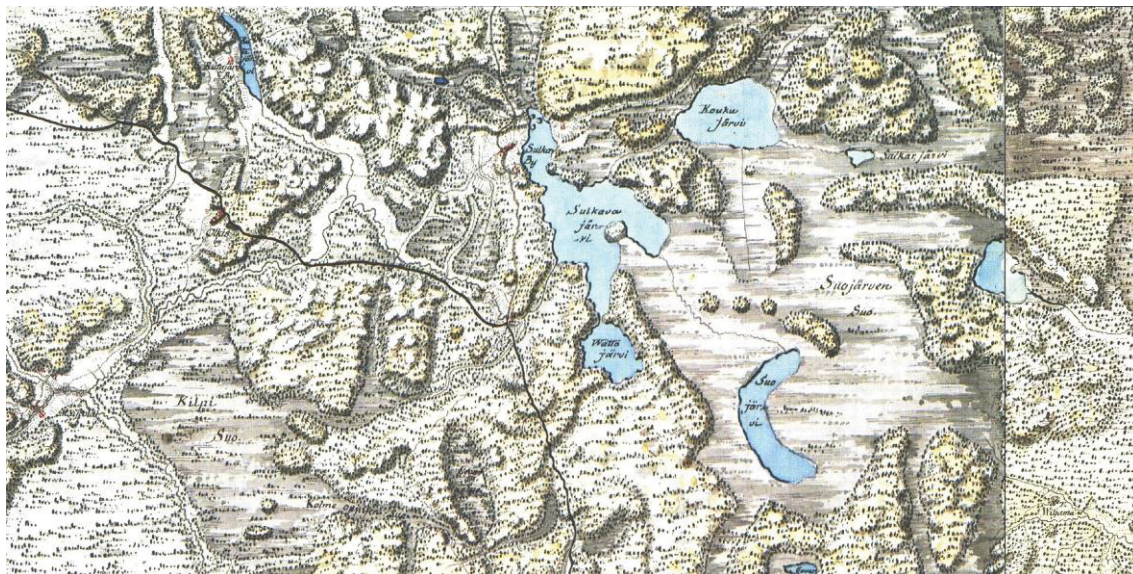
Yoldiameri
11 500 vuotta sitten
(9 500 eKr.)

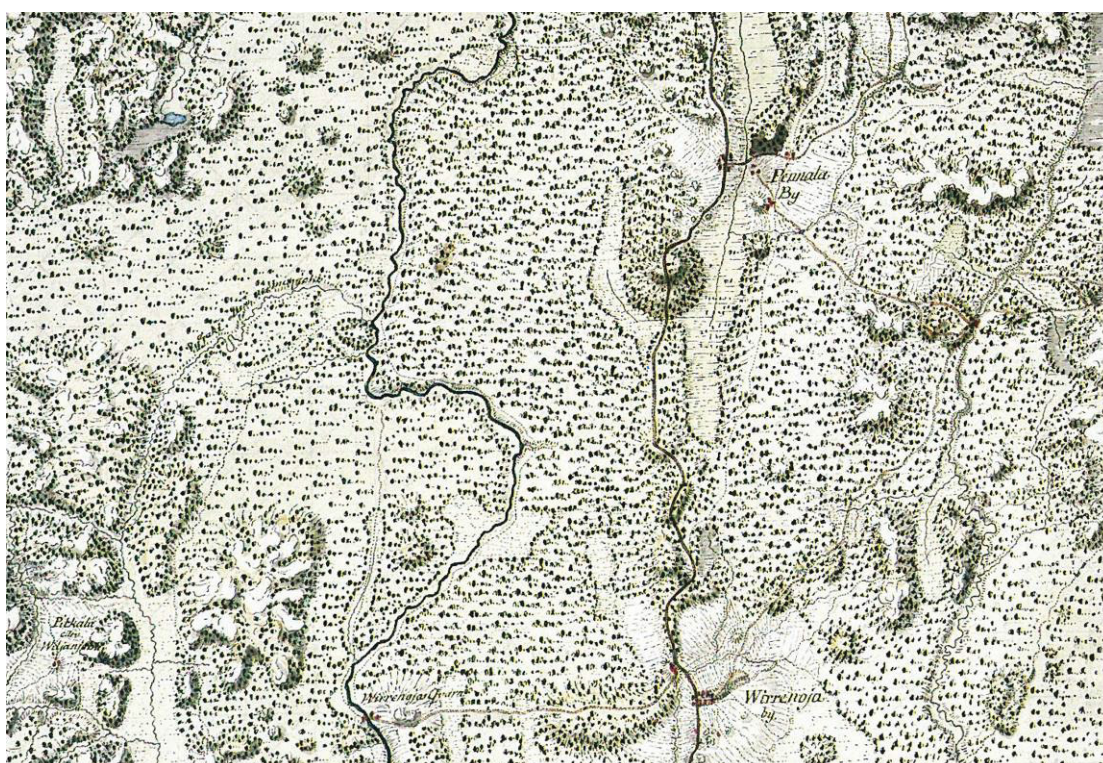
Hausjärven alue alkoi paljastumaan merestä Yoldia-meren aikaan. (Virkki ja Hokkanen 2007)

Hausjärven lähialueet Kuninkaankartastossa 1776–1805, ei mittakaavassa (Alanen ja Kepsu 1987).

Rutajärven ja Sulkavanjärven asutusta Kuninkaan kartastossa 1776–1805, ei mittakaavassa (Alanen ja Kepsu 1987).

Orimattilan Pennalan kylä Kuninkaan kartastossa 1776–1805, ei mittakaavassa (Alanen ja Kepsu 1987).